

Плащанията за екосистемни услуги – реалната „цена“ на запазената природа

Пътуващ семинар на WWF по проекта „За Балкана и хората“ разкри потенциала им в ПП „Българка“

Мариела Илиева

След размиващите се сезони през последните години и отишлото си поройно лято усетихме болезнено, че бумерангът на природата лети обратно и пейзажът ѝ се променя неудържимо. Планетата земя боледува, а с нея и причинилите ѝ страдания. Казват, че ние сме това, което гледаме, ядем и пием и ако е така, от нас до голяма степен зависи то да е красиво, вкусно и чисто. Но това може да се случи, ако се грижим и съхраним екосистемите, които подпомагат живота на растенията и животните, поддържайки равновесието в природата. Когато функционират добре, те носят и множество ползи за хората. Тези ползи са както материални – осигуряване на основни стоки като храни и горива, така и духовни – като естетически привлекателните пейзажи, на които всички се наслаждаваме.

Ползите, които хората получават от природата, се наричат екосистемни услуги

Ако трябва да го кажем с думи прости, когато говорим за екосистемите и техните „услуги“, имаме предвид това, че те подпомагат живота на растенията и животните, поддържайки равновесието в природата, обясниха от българския офис на Световения фонд за дива природа WWF – международната неправителствена организация, обединила природозащитници и занимаваща се главно с проекти, насочени срещу влошаване на състоянието на околната среда. „Когато функционират добре, екосистемите носят и множество ползи за хората“, поясни **Юлия Григорова – координатор**

тор на Програма Политики и зелена икономика на WWF-България, по време на пътуващия семинар за журналисти на територията на Природен парк „Българка“. Тя представи инициативата като част от работата на природозащитниците, осъществяващи дейностите на организацията в рамките на българо-швейцарския проект „За земята и хората“, който представя връзката между опазването на природата и устойчивото развитие на селските райони. Изграждането на успешен модел, който да покаже, че връзката между запазването на природата и устойчивото развитие на селските райони в територии с висока природна стойност може да е печеливша – за местните хора, за бизнеса и за околната среда, всъщност е главната цел на българо-швейцарския проект. Той беше официално представен на 6 декември 2012 г. като четиригодишен, който се изпълнява в координация между четири швейцарски и седем български партньори в девет зони от мрежата НАТУРА 2000 в Западна и Централна Стара планина. Общата му стойност е 4 790 000 швейцарски франка, от които 590 000 швейцарски франка е съфинансирането от българските партньори. Използването на средствата от Българо-швейцарската програма за сътрудничество чрез Фонда за реформи, свързани с участието на гражданското общество, се мотивира преди всичко от това, че България е сред държавите членки на ЕС с най-висок процент запазени природни територии, включени в Паневропейската мрежа НАТУРА 2000. Дейностите по проекта трябва да служат като модел как това

богато наследство да бъде запазено, да носи ползи за местните общности и те да продължат да го управляват устойчиво. В тази посока популяризирането и прилагането на „екосистемните услуги“ или каква е реалната „цена“ на запазената природа е единият от трите му важни аспекта, поверен като пилотни дейности на WWF-България.

Тълкувайки смисъла на екосистемните услуги, Юлия Григорова обясни, че те могат да бъдат разделени най-общо първо на **поддържащи услуги** – услугите, които създават условията, необходими за осигуряването на всички останали екосистемни услуги, например фотосинтеза или почвообразуване. Като **материални услуги** определи всички продукти, произхождащи от екосистемите, например храни, влакна, горива, билки и медицински растения, генетичен материал, питейна вода. **Регулиращите услуги** обясни, че са свързани със способността на екосистемите да регулират важни естествени природни процеси, като например, регулиране на климата, на качеството и количеството на водите и др. **Културните услуги** са нематериалните ползи от екосистемите – например, естетичната и развлекателна стойност на пейзажа. „Чрез дейността си ние **често експлоатираме природните ресурси**, оказвайки влияние върху способността на екосистемите да ни предоставят своите полезни услуги. Селското и горското стопанство, риболовът и дори туризмът могат да се окажат трудни за преглъщане от страна на екосистемите. С прекомерната си дейност ние въздействаме върху качеството на въздуха, процесите на пречистване на водите, контрола на наводненията, както и върху климата на Земята“, обяви тревогата си **Юлия Григорова пред „АгроКомпас“** и отговори на въпроси, уточняващи специфичната проблематика на **Плащанията за екосистемни услуги (ПЕС) като новаторски подход за опазване на природата**.

Каква е сравнително кратката дефиниция, с която ще разтълкувате понятието ПЕС, г-жо Григорова?

„Плащания за екосистемни услуги“ са многообразието от мерки, с които ползвателите на услуги от околната среда **възнаграждават със субсидии или пазарни плащания стопаните**, чиито земи осигуряват съответно опазване на речните басейни и горите, отвеждане на въглерода и съхраняване красотата на пейзажа.

Уреждането на плащания за ползите от горите, плодородните почви и другите природни екосистеми е всъщност **признаване на тяхната стойност и гарантиране съществуването им и за бъдеще**.

Работейки във взаимодействие с четирите швейцарски и седемте български партньори, участници в проекта „За Балкана и хората“, в какво се изразява благородната мисия на ПЕС в деветте зони от мрежата НАТУРА 2000 в Западна и Централна Стара планина?

Плащанията за екосистемни услуги, които се разработиха и ще се прилагат пилотно по проекта на доброволен принцип са ПЕС „Осиновяване на стари гори“, ПЕС – „Съхраняване на водите“, ПЕС – „Възстановяване на тревни хабитати с висока природна стойност“, ПЕС „Възстановяване и поддържане на характерния генофонд в защитените територии“. Тези плащания са свързани с дейностите на партньорите по проекта, които също работят за опазване на специфичния генофонд в животновъдството, както и с ферми, които произвеждат млечни и други хранителни продукти по природосъобразен начин. Планираме съвместно с партньорите голяма кампания за популяризиране на ПЕС, която предстои да стартира през месец ноември под слогана „Скритите услуги на природата“ с дегустация на „Кулинарните тайни на Природен парк „Българка“ и в партньорство с K-Express България.

Кое е специфичното в прилагането на основните три схеми за плащане на екосистемни услуги, чрез което ще се запазят 15 000 хектара ценни природни местообитания, заложено като цел на българо-швейцарския проект?

Целта на проекта е да демонстрира на пилотно ниво как могат да се прилагат плащания за екосистемни услуги, които опазват и възстановяват ценни природни местообитания. В голяма степен схемите са свързани с постигането на консервационни цели, като например опазване на тревните местообитания в „Малуша“ на територията на ПП „Българка“, или съхраняване на „Локвите“ на територията на ПП „Врачански Балкан“. Научните уроци от прилагането на схемите ще ни помогнат същите да бъдат адаптирани и впоследствие схемите ще се мултиплицират и на национално ниво.

Стопани на Къща за гости в с. Горно Дамяновци:

За опазване на старите гори и защитните им функции ще се включим в схеми за ПЕС

Мариела Илиева

Териториите от Природен парк „Българка“, Природен парк „Врачански Балкан“ и на защитена зона Западна Стара планина по НАТУРА 2000 са пилотните защитени територии за прилагането на нова грижа за природата, увериха от българския офис на WWF, изпълнявайки дейности за подготовката и същинското прилагане на ПЕС в рамките на българо-швейцарския проект „За Балкана и хората“. И го показа убедително това лято с пътуващия семинар в град Трявна и на Природен парк „Българка“. Спирките по неговия маршрут бяха при стопани, производители, предприемачи и преди всичко хора, свързали живота и поминъка си с естествените природни дадености на защитената територия, представители на местния малък бизнес, които се включват в ПЕС схема за опазване на местните гори – Къщата за гости „Кали-

на“ в село Горно Дамяновци, хотел „Калина Палас“ в гр. Трявна, ресторант „Старата лоза“, работилница за народни носии и кафене „Паралиите“. Всички те са готови да се отблагодарят с адекватен труд, поведение и средства, които ще съхранят дълготрайно и ползотворно съжителство с екосистемите в парка, така че човекът и природата в него да са във взаимна полза и равновесие. Доброволни дарения на местни бизнеси и големи фирми, които обичат природата, искат да я опазят и да се възползват от нейните ресурси – гори, води, типични породи, ще се събират в специален фонд и всички те сами ще определят за какво ще отиват средствата в техния регион, уточни Юлия Григорова от WWF по време на срещите по маршрута на пътуващия семинар. Целта му беше да се види дали схемата за екосистемни услуги работи и какво е отношение-

то на местния бизнес, който сам ще решава как и къде да вложи парите си, за да съхрани природата, като източник и условие за своята дейност.

Местните хора са разтревожени от картината на незаконните сечи на горите, които опазват района от свлачища и съхраняват чистотата на водата, и от факта, че в много от селищата им вече всяка година има режим на водата и голяма част от реките пресъхват. Сред техните проблеми са и обезлюдяването на района, изчезването на пасищата, на характерния генофонд, с което старите породи вече ги няма. Затова са готови на инициативи и влагане на средства за един нов, ползотворен ефект върху природата.

С парите от фонда, който ще създаде местният бизнес, ще могат да станат факт няколко важни инициативи. Едната предполага купуването на местни породи, които ще бъдат дарени за отглеждане от местни хора в района, обясни Юлия Григорова. Допълни, че няколко стари овчари вече проявяват интерес да се грижат за тях. Срещат се и млади хора, които имат желание да се върнат в района и да се посветят на земеделие. Подкрепата и популяризирането на местните занаяти и типични храни е друга инициатива, която ще даде рамо на предприемчивите и трудолюбивите в тази част на Балкана. За целта ще се изработят картички, за да се предлагат в къщите за гости, и всеки посетител, след като ги купи, ще даде своя лев за развитието и популяризирането на туризма в региона. От друга страна, от 1 ноември голяма компания, управляваща верига ресторанти в страната, ще започне да пред-

лага типични местни храни по оригинални рецепти, а на място в селищата ще продава и дълготрайни продукти – сладка, мед и други хранителни продукти. Цялата идея ще е под надслов „Кулинарните тайни на природата“. Процент от събраните средства ще отива за решаване на проблемите на местно ниво – връщане на местните породи, опазването на горите чрез залесяване, подобряване чистотата и увеличаване оттока на реките чрез грижата за старите гори, обясни г-жа Григорова. По думите ѝ това са пилотни инициативи в парк „Българка“. Те преследват благотворния ефект за района, а той трябва да се усети, види и отчете през 2016 година, когато е и краят на проекта „За Балкана и хората“.

Какво мислят и правят привлечените от него хора от един от районите, където се изпълнява проектът – Балкана на Трявна, видяхме на място, в непосредствената среща с тях и благословилата поминъка им природа.

Сред дивния ѝ пейзаж на с. Горно Дамяновци са останали само три махали и малко будни хора, оценили мястото с надморска височина 600 метра, на 12 километра от град Трявна, независимо че районът е с мек климат, чист планински въздух, топли минерални извори и красиви гледки. Затова тук, след инвестиция в наследствената си къща, създавайки собствен бизнес в селския туризъм, Елена Златева и съпругът ѝ Атанас Златев виждат възможността за собствен пълноценен живот в Балкана.

В нея са създали и предлагат всички условия за почивка през цялата година, далеч от шума на градовете в комбинация с автентичната атмосфера на местните обичаи и традиции, в уют и спокойствие сред прохладен планински въздух и природна красота. Къщата разполага със самостоятелен двор, просторна веранда с гледка към планината, механа, напълно оборудвана голяма кухня, дневна, камина, лятна кухня с пещ и барбекю. Елена Златева посрещна групата ни с усмивка и гостоприемна атмосфера в двора на къщата, където масата беше отрупана с ароматни български плодове, баници и уникалните с вкуса си с фъч и ореховки местно производство, приготвени лично от стопанката на къщата за селски туризъм.

Пред групата от пътуващия семинар тя сподели: „Заедно със съпруга ми Атанас Златев създадохме Къща за гости „Калина“. Самата къща е наследство на съпруга ми и той реши да я поддържа, защото обича района и мяс-

Лора Жебрил от WWF-България и бившият директор на ГПП „Българка“ Мая Радева, най-активните помощници на местните хора, включени в проекта, пред Къщата за гости на семейство Златеви в с. Горно Дамяновци

тото, в което е отраснал. След това решихме да я даваме на туристи и затова положихме усилия да стане привлекателна и удобна. Поне 5 години я реставрирахме със собствени сили, труд и средства и от 5 години я даваме под наем.“ На въпроса защо е част от мисията за плащанията за екосистемни услуги Елена обясни: „В началото на 2014 г. Лора Жебрил и Юлия Григорова от WWF се свързаха с мен след участието ми в един техен семинар. Хареса ми идеята за плащания за екосистемни услуги.

Участвах в два семинара, в които добре разясниха концепцията, и разбрах, че Природен парк „Българка“ е един от пилотните райони, а Къщата ни за гости се намира в него. Идеята е добра и за нашите туристи, защото те идват тук заради природата, която ни заобикаля. В тази връзка опазването на природното богатство, особено на буковите гори в парка, е изключително важно за нас. Туристите искат да видят хубава природа и да ѝ се насладят. Затова особено много държим на опазването на старите гори, защото те изпълняват редица защитни функции, подчерта стопанката на Къща за гости в с. Горно Дамяновци. А аргументите ѝ бяха като на истински природозащитник: „За нас основният проблем е водата, която и сега достига тук трудно. Готови сме да се включим в схеми за ПЕС, за да опазим природата в парка“, заяви Елена. Думите ѝ звучаха правдиво, защото от разказа ѝ се разбра, че добре познава района на селото. Беше доволна, че климатът в него е мек, въздухът – просто чист планински, има и топли минерални извори, а гледките наоколо – дивно красиви.

Тук е всичко, от което на практика се нуждаят пристигащите за активна почивка в Природен парк „Българка“ туристи. В него се срещат редки и застрашени животни и растения, естествени екосистеми от

биологично разнообразие, както и исторически места с културно и научно значение. „И всичко това трябва да се съхрани и опази, включително и чрез схемите за ПЕС“, почти като призив прозвучаха думите на Елена. Спомни си как „избихме сонда за вода, за да осигуряваме вода на своите туристи, защото каптажите, откъдето черпим вода, не са достатъчни и стигат само за едно семейство.“

Иначе освен да е стопанка на красивата Къща за гости, тя прави и уникални бижута и сувенири от естествени материали, а съпругът ѝ Ата-

нас е ковач. Стана ясно, че в Къщата за гости на Ели и Наско ще бъдат предлагани рекламни материали, които ще се закупуват от туристите, а средствата от тях ще отиват във фонда за залесяване.

На въпроса на „АгроКомпас“ защо не кандидатстват за европейски субсидии, които биха вложили в благоустройството на къщата, стопанката отговори, че имат достатъчно работа покрай бизнеса си на място и нямат достатъчно време да се занимават с тежката бюрократична машина.

Дарители на природата

В рамките на българо-швейцарския проект WWF работи за създаването на правни механизми и инструменти за устойчиво ползване и дългосрочно опазване на териториите с висока природна стойност. При изпълнението на този компонент в 4-те пилотни района (териториите на Природен парк „Българка“, ПП „Врачански Балкан“, НАТУРА 2000 зона Западна Стара Планина и Национален парк „Централен Балкан“) проектът е насочен и към опазването на 27 български редки местни породи чрез създаване на ДНК лаборатория, което да допринесе за генетичната чистота на местните породи и да подобри схемата за тяхното субсидиране. В този амбициозен контекст на дейностите по проекта

усилията на овцевъда и реставратор Юри Михайлов да съхрани поминъка в и за природата на парка са емблематични за одисеята на българските животновъди.

„От овцете съм тръгнал и към овцете се връщам“, заяви той на срещата ни в Къщата за гости в с. Горни Дамяновци, идвайки да подкрепи идеята за плащания за екосистемните услуги на природата. Думите му звучаха като неформална визитка на един животновъд от с. Царева ливада, разположено на границата между Дряново и Трявна.

Юри сякаш търсеше последен пристан на надеждата си за възстановяване на изгубените планини, преди години пълни със стада, за спиране на сечите в гората, за връщане на поминъка, при който хората и природата се държат ръка за ръка, преливайки силите си и живеелки полезни един на друг. Болеше го, че пасищата в региона рязко намаляват, защото се унищожават от фирми, които започват уж да отглеждат лешници, а на практика преследват единствената си цел да усвоят европейски субсидии за наетите от тях площи. Много често това са ливади и пасища, жизнено необходими за паша на животните в региона. „Юри е регистриран по Наредба 3 като земеделски производител – животновъд“, представи го Лора Жебрил – експерт „Финансови инструменти за околната среда“ към Международната природозащитна организация WWF. „Имам 40 овце от местната Тетевенска порода. Членувам в Асоциацията за защитени местни породи към Института за планинско земеделие и животновъдство в Троян“, уточни той и добави, че в неговия край запазените местни породи овце са няколко – Средностаропланинската, Тетевенската, Дъбенската и Каракачанската. Равносметката на 48-годишния овцевъд е за един живот, кармично свързан с овцете. Израснал е с тях и е създал поминък, посветен на тяхното отглеждане и закрила.

По ирония на съдбата отскоро Юри има предложение от шотландския си работодател, инвестирал в къща

за селски туризъм в ПП „Българка“, да го наеме като косач на ливадите в имението му в Шотландия. Да косиш тревата там не е по-различно от същата дейност в някое землище от района на парк „Българка“, с тази разлика, че на Запад за косене на трева ще ти заплатят много повече, отколкото ще спечелиш като овцевъд в България. Затова едва издържа на ултиматума на жена си да тръгнат на гурбет и нищо чудно да се случи. Нищо чудно при все така пренебрежителното отношение на институциите, лишаването от пасища и неocenените продукти от труда на българския овцевъд.

Малцина останаха ентузиастите, посветили усилията си на тази професия в посока опазване и съхранение на местни български породи овце, съществували и поддържани екоравновесието в районите с висока природна стойност. Юри е един от тях, посвещавайки се от години на отглеждане и опазване на характерната за района местна Тетевенска порода овце.

Но защо ли в отговора му на въпроса дали като животновъд е кандидатствал за субсидиране с евросредства за агроекология по Програмата за развитие на селските райони, думите му на работещ в природен парк овцевъд прозвучаха повече като откровено отращение от бюрократичната система и субектите ѝ. Оказва се, че вместо да помагат на малкото останали у нас мейраклии да се занимават с животновъдство, ги унижават с изкривяване на процедурите и лично облагодетелстване. „За какви субсидии да участвам, пробвал съм, но 2 часа се занимавам с овцете, 8 часа ходя по администрация и накрая жена ми се зае с това, защото аз хвърлих всичко. От 1 август до сега имам 3 проверки. Не са ми проверявали само бельото – пасищата, ливадите, откъде ги паса, как ги кося.“ Тук Лора Жебрил добави, че „много от бенефициентите по Агроекологичната мярка биват наказвани за 3-годишен период напред и пред-

почитат да не кандидатстват по нея.“ „Има колеги, наказани за това, че като са косили, са разрушили мравуняк“, възмути се Юри, уточнявайки, че е присъствал на такива проверки, завършили с подобни наказания. Даде и пример, с който илюстрира абсурдите на този контрол и обясни отказа си от субсидии по агроекология: „При 80 см трева и 20 см мравуняк и 200 дка блок трябва да наема 10 човека, да им платя, за да търсят мравуняците, и след тях да тръгне косачката. Наскоро от общината взех под наем пасище, за което си платих наем и след като го трасирах, се оказа, че на него русенска фирма вече е засадила лешникова градина“, каза Юри. Заради това от общината му отнемат терена за паша, без дори да му върнат и парите за наема. И сега той пасе овцете около пътя.

Иначе, според него, отглеждане на Тетевенската овца не е чак толкова сложен занаят. Животните са средни като размер и въпреки че се водят за комбинирано производство, се отглеждат предимно за добив на мляко. И както уточни Лора Жебрил, „овцете в района на ПП „Българка“ като порода не са едри. Това са средни, малки, по-слаби, с по-малка дневна дажба, примерно, от Плевенската черноглава овца. Пак са млечни, но с по-малък млеконадой. Затова пък характерното за тях е, че издържат на дълги преходи и са адаптирани към планинските условия.“

Юри е роден в с. Царева ливада, а страстната му привързаност към природата и атмосферата на „Българка“ е водещо вдъхновение и в работата му като реставратор на стари къщи в тази част на Природния парк. Така преди близо 7 години шотландски граф, купувайки една такава, разположена близо до Къщата за гости на Ели и Наско в с. Горни Дамяновци, поверява реставрацията ѝ на Юри Михайлов. Днес тя е единствената сертифицирана с три звезди Къща за гости на територията на Габровски район. Юри е натоварен от шотландския ѝ собственик със стопанисването и организацията на дейностите в нея. За съжаление обаче, къщата за селски туризъм не може да заработи ефективно. „Постоянно имаме проблеми с

тока, защото мрежата не може да поеме натоварване над 135W и повечето от електроуредите не са в състояние да работят. Така провалихме миналата година една група туристи, която беше наела цялата къща, разполагаща с пет големи стаи със собствени санитарни възли. Групата не успя да се наслади на празнично посрещане на Нова година след поредната авария в електрозахранването“, обясни Юри. По думите му шотландският граф харесал преди години мястото и амбициран да развива селски туризъм в Природния парк, вече е на път да продаде имота си и да напусне страната ни, след като „вече 5 години се борим за нормален ток, след като сме отговорили на всички изисквания за категория на къщата и тя е едно атрактивно откъм природа и условия място“, прозвуча горчивият извод на българския стопанин.

„В Природния парк се сече, а какво ли щеше да бъде ако не беше природен парк“ – пита на висок глас Юри, търсейки отговор на въпроса

Инж. Мая Радева (бившият директор на ПП „Българка“) и Мирослав Илиев, директор на Държавно горско стопанство „Плачковци“

В рамките на семинара беше включено и посещение на мястото, където **ще се извърши залесяване с набраните средства от ПЕС** схемата, по която WWF работи в ПП „Българка“, като територия на пилотен район на проекта „За Балкана и хората“. Бъдещата гора ще е част от Горско стопанство „Плачковци“, обясниха инж. Мая Радева (бившият директор на ПП „Българка“) и Мирослав Илиев, директор на Държавно горско стопанство „Плачковци“. Експертите разказаха за проблемите с незаконните сечи, засушаванията през летния сезон и за неблагоприятните последици от залесява-

как е възможно това. И ако изходът от човешката безотговорност у нас засега е толкова труден и стига до задънена улица, то за спасението и помощта на природата е твърдо убеден в смисъла и ролята на плащаницата за екосистемните услуги в Природния парк и въобще природата на България. Затова горещо подкрепя мисията на проекта „За земята и хората“, за която самият той отдавна работи с отглеждане и опазване на местната Тетевенска овца. Само дето местната община, изигравайки го с (не)отдаването на пасища под наем, няма да му позволи да осъществи амбицията за стадо от 150, вместо 40 Тетевенски овце. „Още каракачаните, заради хранителната стойност на нашите пасища, са идвали тук от Бяло море да пасат стадата с целите си семейства. А сега пасищата ни пустеят и изчезват!“, прозвуча възмутеният глас на овцевъда и реставратор на стари къщи в ПП „Българка“ Юри Михайлов.

ния с неподходящите видове дървета. В ПП „Българка“ няма ограничения за собствеността и понеже 40% от горите му вече са частни, сечите в него постоянно се увеличават, сподели тревогата си инж. Радева. Около 60% са сечите в частните гори, обяви бившият директор на парка, отчитайки, че една от причините да бъде уволнена е предложението ѝ нови сечи да се извършват само с около 20% на десетилетие, с цел поддържане на горския генофонд и опазване на старите гори.

Джезветата, положени върху ситен бял пясък на печка, заемат видимо място, привличат погледа на клиента с влизането му в Кафе „Паралиите“. А то е непосредствено до прочутата Часовникова кула на Стария площад в Трявна. Предприемчивите му собственици – **семейството на Марина и Стоян Николови, създават своя атрактивен малък бизнес** в балканското градче и привличат мераклиите с атрактивния ритуал на приготвяне на кафето, което става по-бавно от обичайното, но има специфичен приятен вкус. Сервира се в индивидуално малко джезве, а съчетанието с домашна ореховка или обичайното бяло сладко, превръща горчивия му вкус в приятно усещане за зареждаща напитка. На главната занаятчийска улица в града семейството има и шекерджийница. Скоро са купили и най-старата къща в града, която е била пекарна. Историята разказва как старите ѝ собственици са успели да спасят Апостола Васил Левски, като са го укрили в самото огнище зад горящия огън. Марина и Стоян имат идея да възстановят стария вид на сградата, като я превърнат отново в пекарна, в която ще пекат автентичен хляб с квас. Дивният пейзаж и съхранената природа на Балкана са притегателна сила за туристите в малкия планински град. Марина е убедена, че след вълнуващо общуване със съхранените природни и културно-исторически дадености на Тревненския Балкан туристите с удоволствие ще допълнят преживяванията си със сладки изкушения и ароматно кафе на пясък в кафене „Паралиите“. Затова с пълно съзнание за взаимната полза на човека и природата от плащаницата за екосистемни услуги, ще дарят пари за благородната кауза.

Художничката **Райна Ганчева е единственият дизайнер на народни носии в Трявна**, които продава в магазин на главната търговска и занаятчийска улица в града. Народни носии и дрехи с изработени шевици от тези на региона, към които принадлежат. Не смогва да изпълни поръчките за изработка на модели, характер-

ни за различни региони на страната. Удивителното е, че най-честите ѝ клиенти са чужденци или българи, които живеят в чужбина. Високата цена на трудните за изработка бутикови народни облекла не бива да е пречка

всеки българин да притежава по една носия, съхранявайки историята на своя или друг регион с чувство за принадлежност към корените на своите деди и споделена мисъл за традицията, която не бива да се забравя, смята Райна. По думите ѝ ние, съвременните хора, сме длъжници, както на историята, така и на природата. Включването си в проекта за плащане на екосистемните услуги Райна Ганчева обясни с простите думи „Искам и аз да дам нещо на света.“

Управляващите хотелския комплекс „Калина Палас“ са сред решителите се да се включат в **пилотния проект** на Международната природозащитна организация WWF за **плащане на екосистемните услуги** (т.нар. ПЕС схеми) в региона, част от проекта „За Балкана и хората“. **Техни съмишленици са и собствениците на традиционния ресторант „Старата лоза“ в град Трявна.**

До края на годината се очаква Изпълнителната агенция по горите да направи оценка на екосистемните

услуги в горите, както и анализ какви плащания са необходими за въвеждането на задължителни плащания за тези, от които зависи тяхното ползване и опазване.

Българите живеят като че ли разполагат с 1,7 планети, сочи Доклад на WWF

Постоянно растящото търсене на природни ресурси и високи нива на въглероден диоксид, изпускан в атмосферата от все по-многобройното световно население, оказват огромен натиск върху биоразнообразието на планетата. Те заплашват сигурността, здравето и благоденствието, показва Докладът за Жива планета на WWF от 2014 г. Документът е продукт на двугодишно изследване на здравето на Земята.

Изследваните популации от риби, птици, бозайници, земноводни и влечуги, изследвани в Доклада, са намалели с 52% в световен мащаб от 1970 г. насам. Видовете, обитаващи сладки води, са намалели със 76%, което средно се равнява на почти два пъти по-голяма загуба, отколкото при сухоземните и морските популации.

Един от индикаторите за състоянието на планетата в Доклада – екологичният отпечатък, показва, че 27 държави-членки на ЕС, които са били изследвани (Хърватия не е включена, защото се присъединява след 2010 г. и за нея не са събрани данни), живеят над нивата, необходими за „една планета“. Освен това те значително разчитат на природните ресурси на своите страни. Ако всеки човек средностатистически живее като един гражданин на ЕС, човечеството ще се нуждае от 2,6 планети, за да издържи натиска върху природата.

Екологичният отпечатък на България, макар и по-нисък от средния за ЕС, е по-висок, отколкото планетата може да поддържа - българите живеят като че ли разполагат с 1,7 планети. „Българските реки от много векове са подложени на човешки натиск и почти не са останали истински реки“, коментира Веселина Кавръкова, програмен ръководител на WWF България. Човешката намеса непрекъснато променя облика на реките, което унищожава тяхната естествена среда и живота в нея. Около 80% от долните течения на големите реки в България са преградени, безпланово застроени, изправени и силно замърсени. „Затова WWF започна кампания за реките, за да постигнем отговорно управление на този безценен ресурс. Надяваме се, че повече хора ще подкрепят нашата петиция, за да можем заедно да запазим реките на България“, каза още тя.

Докладът за Жива планета 2014 служи като платформа за глобален диалог, вземане на решения и действия от страна на правителствата, бизнеса и гражданското общество. Той предоставя и „Перспективата за една планета“ на WWF, която съдържа стратегии за по-мъдро опазване, производство и консумация. В нея са примерите как някои общества вече правят по-добри избори за намаляване на отпечатъка и загубата на биоразнообразие.

ЛАМАДОР®

ПРОСТО БРИЛЯНТЕН!

ОБЕЗЗАРАЗИТЕЛ СРЕЩУ НАЙ-ВАЖНИТЕ БОЛЕСТИ

 Bayer CropScience

www.bayercropscience.bg

Използвайте безопасно продуктите за растителна защита. При употреба на продукт за растителна защита винаги четете и спазвайте инструкциите от етикета.